

BUITEN

28^E JAARGANG N^O. 39

ZATERDAG 29 SEPTEMBER 1934

Foto C. J. Steenbergh

HUIZE TOORENVLIEDT BIJ MIDDELBURG
(BIJ HET ARTIKEL: „WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

EEN MAN VAN EER DOOR DIXIE WILSON (SLOT)	BLZ. 458—459, 468
WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND (GEÏLL.) (III.)	
WALCHERSCHE LUSTHOVEN) DOOR DIRK L. BROEDER	BLZ. 457, 460—463
POLYGONUMS IN DEN HERFST (GEÏLL.) DOOR G. D. LUTKE MEIJER	BLZ. 463—464
BIJ SLOVENEN, KROATEN EN SLAVONEN (GEÏLL.) (SLOT) DOOR W. VALK	BLZ. 464—466
BLADLUIZEN, HUN VRIENDEN EN VIJANDEN (GEÏLL.) DOOR Dr. G. BARENDRECHT	BLZ. 466—468

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.
Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

EEN MAN VAN EER

DOOR DIXIE WILSON

(Slot)

Op een avond hoorden zij een slede voorbij komen; later kwam de slede weer terug en reed den weg naar het huis op; het gerinkel van bellen hield op. Daarop hoorden zij stemmen, die koud en helder klonken in de frissche lucht en iemand klopte op de deur. Peter deed open en gravin Lena Kostoff trad binnen, terwijl zij de sneeuw van haar schouders klopte.

„Ik hoorde, dat je hier zou zijn”, zei zij, hem haar beide handen toestekend. „Ik kom om je naar Moskou terug te halen; ik heb de orders daarvoor bij mij”.

Haar glinsterende japon liet haar hals en armen bloot. „Je zult wel bevroren zijn, Lena, in zoo'n japon”, zei Peter. „Je hadt niet voor mij hierheen moeten komen; waarom doe je dat?”

„Omdat je niet naar mij toe kwam”, zei zij lachend, terwijl zij haar mantel uitdeed. „Ik heb honderdmaal je gevraagd te komen en je weet, dat ik zonder jou niet kan leven, Peter. Wat is de reden, dat je niet kwam, toen ik je zoo dringend smeekte? Wat doe je hier in dezen zwijnenstal?”

Zij keek rond naar de houten muren, de houten stoelen en den kalen, houten vloer. „Is er niet wat thee of iets warmes om te drinken?” Zij rilde.

Peter trok Tavanya uit de schaduw. „Mijn kleine verloofde zal je wel wat voorzetten”, zei hij.

De gravin staaarde Tavanya aan. „Zoo, jij bent dus de reden, waarom hij niet kwam. Enfin, het hindert niet”, lachte zij, een lange envelop uit haar mantel te voorschijn halend. „Hier zijn de papieren, waarbij je naar Moskou teruggeroepen wordt, Peter; ze zijn ondertekend door den Tsaar”.

Peter nam de envelop, verbrak het zegel en las de stukken bij het lamplicht; zij bevatten de order voor zijn onmiddellijke terugkomst.

Lena zag hem aan en glimlachte. „Het zal heerlijk zijn je weer terug te hebben, zei zij zacht. „Zullen wij vanavond terug gaan, of moeten wij tot morgen wachten?”

Sarakow glimlachte. „Wij zullen gaan, zoodra Tavanya gereed is”, zei hij kalm.

In Moskou voelde Tavanya zich eenzaam en bang en zoo onhandig met haar handen en voeten. Peter huurde een huis met spiegels aan de wanden en zware karpetten en trouwde met Tavanya in de kapel van St. Michael. Hij kocht alles voor haar, wat hij kon bedenken en zij lachte als een gelukkig kind; soms ook weende zij als een te gelukkig kind.

Lena beloofde Peter, dat zij goed zou zijn voor zijn kleine vrouw; zij leerde haar hofmanieren, nam haar mee uit rijden en leerde haar de rol van gastvrouw vervullen aan de thee. 's Avonds in hun eigen huis vleide Tavanya zich in Peter's armen en fluisterde hem toe, hoe goed Lena voor haar was en hoeveel zij van haar hield. En toen Peter Lena eens op den

Boulevard ontmoette, bedankte hij haar voor alles, wat zij voor Tavanya deed.

Toen zij een maand getrouwd waren, kreeg Peter het commando over een gevangenenkamp veertig uren van de stad verwijderd. Met schrik las en herlas hij het bevel; met angst in het hart, om de kleine Tavanya. Hij ging naar Lena Kostoff. „Lena”, zei hij zonder omwegen, „eens zei je, dat je me lief hadt, ben je dat vergeten?”

„Nee”, zei zij zacht. „liefde wordt nooit vergeten”.

„Wil je mij, terwille van die herinnering, een gunst bewijzen, zoo groot als ik er nog nooit een aan iemand gevraagd heb?”

„Ik behoef mij niets te herinneren, want ik heb je nog lief. Wat is het?”

„Vannacht vertrek ik”, zei hij kort. „Wil je Tavanya bij je nemen? Wil je haar beschermen, zooals je mij zoudt beschermen, als dat noodig was?”

Beneden op de binnenplaats hoorden zij het gelach van eenige soldaten, waarvan een een meisje in zijn armen hield, dat zich tegen zijn liefkoozingen verzette.

„Wil je Tavanya bij je houden, Lena, tot ik terug kom?” smeekte hij.

Lena glimlachte. „Wel, natuurlijk, Peter”, antwoordde zij. „breng haar hier, zoodra je wilt”.

Een uur, voordat de trein vertrok, bracht hij Tavanya in de grauwe schemering naar Lena's woning. Hij hield Tavanya stevig omarmd — zij was zoo klein en angstig. Toen hij weg reed, keek hij van de straat naar boven om haar zoo lang mogelijk te zien, maar zij lag snikkend in Lena's armen — en Lena, lang en mooi, wuifde aan het venster.

Dien avond om tien uur had Lena Kostoff vier officieren ten eten genoodigd. De tafel schitterde van linnen, zilver, goud en koper; Lena's diners waren beroemd, vleesch, plum-pudding en flirtations werden er beter geserveerd dan ergens anders.

„Je bent een kleine domoor om boven te willen blijven en te huilen, Tavanya”, zei de gravin. „Je zult bleek en oud worden tegen den tijd, dat Peter terug komt. Kom, laat het meisje je haar doen en hier — doe die oorbellen van mij aan”.

Toen de officieren kwamen, was Tavanya er met de roode oorhangers, met roode lippen in een bleek gezichtje en weelderig bruin haar, in vlechten om het hoofd gewikkeld. De gravin stelde haar voor aan iemand in een uniform, die de anderen niet kenden — een korten, vierkanten man, die scheel was en af en toe met de mondhoeken trok — kapitein Zasch.

Toen hij flink gedronken had, vertelde hij hun, dat hij tot de Poolsche geheime politie behoorde en toen hij nog meer gedronken had, probeerde hij Tavanya te kussen: zij stribelde tegen. De gravin gaf hem toen lachend een lichten klap en ontving zelf de kus. „Ga maar naar boven, lieve, als je wilt”, zei zij tot Tavanya. „Wij zullen je wel excuseeren”.

Nadat Tavanya was weggegaan, bleef hij Lena nog een uur lang over haar ondervragen. „Zij is sprekend het eerste meisje, dat ik heb lief gehad”, zei hij. „Sedert dien hebben een massa vrouwen mij aangetrokken, maar de eerste was de ware”. Hij voegde er bij, dat hij anders wel zoo'n kleine duvel, die niet van zoenen hield, mocht lijden. „En”, zei hij, „dat is ook de reden, waarom ik het nooit opgeef, voordat ik een kus gestolen heb”.

„Ik wensch je succes”, lachte Lena; daarna keek zij hem een tijdje opletend aan. „Wil je dat werkelijk?” vroeg zij. „Als dat zoo is, zal ik je iets vertellen”, en, terwijl de anderen dronken en rookten, vertelde zij hem van Peter Sarakow. Kapitein Zasch had wel van hem gehoord, maar zij hadden elkander nooit ontmoet.

„Niemand kan meer dan eens lief hebben”, zei zij. „Evenals jij en dat eerste meisje. Liefde verscheurt het hart, maar men houdt zich krampachtig vast aan de schim der handen en smeekt God om ze terug te brengen, om je nog meer te verscheuren en te pijnigen. Dagen komen en gaan — er gebeuren dingen — er wordt muziek gemaakt — menschen lachen, maar als je eenmaal lief hebt, dan is het de eerste en de laatste liefde”. En zij vertelde hem, hoe zij op Peter Sarakow gewacht had, week in, week uit, dat hij met Tavanya getrouwd was en haar nu om dienstredenen achter gelaten had. De gravin leunde over de tafel en strengelde haar slanke vingers door die van den schelen kapitein, die zijn hoofd naar haar over boog om beter te hooren.

„Als je haar wilt hebben”, zei zij, „en haar wilt meenemen en ver genoeg van Peter weg gaan om haar te kunnen be-

„Zoo, dat is beter”, zei hij lachend. „dat is beter dan mij een klap te geven voor een zoen”. Hij streelde haar vingers, nam het kanten zakdoekje uit haar hand weg en stak dat in zijn zak. „Ik zal dit behouden als aandenken aan een gracieuze dame”, vervolgde hij glimlachend. „En wat dat andere betreft, in mijn werkkring ben ik vandaag in Rusland en morgen de hemel weet waar”.

Zij spraken nog wat door en toen wenschte hij haar goeden nacht en stond op. „Uw diner, mijn lieve gravin, is buitengewoon aangenaam geweest”, zei hij bij het weggaan. „Ik zal mijzelf wel uitlaten, als u er niets op tegen hebt”.

De drie andere gasten waren bezig lepels en vorken op hun vingers te balanceren en een van hen riep, dat zij het diner maar weer van voren af aan moesten beginnen. Lena wachtte, tot de zware deuren van den ontvangsalon zich weer sloten en voegde zich daarop bij de drie anderen, die haar met vreugdekreten begroetten. Zij zong en lachte en dronk met hen tot aan de ochtendschemering; toen liet zij hen alleen en ging naar haar eigen kamer. Zij deed haar pantoffels aan en ging door de gang naar de kamer, die zij aan Tavanya gegeven had. Zachtjes deed zij de deur open; de balcondeuren stonden wijd open en grauw licht stroomde naar binnen. Er heerschte een drukkende stilte, de stilte van verdwenen dingen; het bed was leeg en op den vloer, alsof het daar met opzet was neergelegd, lag het kleine kanten zakdoekje, dat Lena aan tafel gehad had en dat zij het laatst in den zak van den kapitein gezien had.

Zij ging naar haar kamer terug, nam een geparfumeerd vel papier uit een gouden kassette op haar tafel en schreef: „Mijn lieve Peter. Onze Tavanya verliet vannacht het huis, denklijk om, in haar kinderlijkheid, naar je te zoeken. Wij doen pogingen om haar te vinden; ik ben totaal van streek. Intusschen schrijf ik je even om te vertellen, dat zij is weggegaan. Je toegenegen en toegewijde Lena Kostoff”.

Toen liet zij een kleinen druppel roode lak op de klep van de envelop vallen, en drukte hierop langzaam haar ring.

„Zoo”, zei zij, „de draden van het leven strengelen zich wonderlijk dooreen”.

Een week ging voorbij zonder bericht van Peter; soms dacht zij erover na, hoe die officier, die Tavanya had meegenomen, dat gedaan zou hebben, waar hij haar heen gevoerd had en wat Peter erover zou zeggen, dat Tavanya weg was.

Eén ding ergerde haar; Tavanya had, kinderlijk als zij was, op een dag dat zij voor het eerst rouge gebruikt had, haar vingers ermee besmeurd en vlekken gemaakt op een wit brokaat gordijn, die niet verwijderd konden worden. Het ergerde haar, dat de vier roode vingers aldoor haar aandacht trokken.

Zij vroeg den man, die den kapitein geïntroduceerd had, op de thee. „Waar is kapitein Zash?” vroeg zij hem, waarop hij antwoordde, dat deze plotseling naar Australië was gegaan.

„Zoo”, antwoordde Lena, „wanneer zullen wij hem terug zien?”

De man zei, dat hij gehoord had, dat Zash wel nooit zou terugkeeren. „Een flinke kerel, die kapitein Zash”, voegde hij er bij. „Ja, inderdaad”, beaamde Lena glimlachend.

Tien dagen later kwam er een brief van Peter; hij luidde: „Ik weet, dat je geen moeite zult sparen om haar te vinden, ik vertrouw daarop. Heb gevraagd van het commando ontheven te worden en zal je helpen, zoodra dit is toegestaan”.

Lena's hart zwol van vreugde; hij zou komen! Zij zou het voorrecht hebben in zijn verdriet bij hem te zijn. Zij bedekte de vingerafdrukken met een stuk kant.

Zij ging naar een officiersbal en danste met den man, die haar verteld had, dat kapitein Zash naar Australië was. „Tusschen twee haakjes”, zei hij, „u vroeg verleden naar kapitein Zash; naar het schijnt, is hij niet weggegaan. Hij is nog in Moskou, maar de volgende week gaat hij naar een gevangenenkamp om het commando van kapitein Sarakow over te nemen”.

Wit van woede, ziek van angst verliet Lena het bal. Het uitdooven van de hoop op geluk is als het afsterven van iets dat leeft, even vreeslijk, even onherroepelijk. Door tusschenkomst van den man, met wien zij gedanst had, zond zij een hoodschap naar kapitein Zash, waarin zij hem vroeg of hij zijn verstand verloren had om daarheen te gaan, waar Sarakow was, en waarin zij hem smeekte Tavanya binnen twaalf uur uit het land te brengen. In de vroege morgenuren kwam een bode het antwoord brengen; het luidde: „U kunt mannen bevelen, maar niet het leger”.

Lena Kostoff had slechts één gedachte, die als een roode lap voor haar oogen werd gezwaaid, tot zij duizelig, bijna krankzinnig werd: Peter zou nu te weten komen, wat zij gedaan had! Als Zash naar dat kamp ging, of zelfs maar in Moskou bleef, zou Peter Tavanya vinden en begrijpen! Hij zou Tavanya terug krijgen! Dat wilde zij zichzelf besparen, het koste wat het wilde; nooit zou zij de nederlaag kunnen verdragen en de minachting en spijt erover.

Den volgenden morgen ging zij zich aanmelden voor den dienst. „Rusland heeft mij noodig” zei zij en zij deed afstand van al haar juweelen en vroeg om in het gevangenenkamp, waar Sarakow commandant was, te mogen koken. Zij gaven haar grijsflanellen kleeren, wollen kousen, lage, zware schoenen en knipten het gouden Kostoff-haar af. Met twintig soldaten, die er ook heen moesten, ging zij naar het kamp; zij reden veertig uren.

In het zwakke, geelachtige licht van den laten namiddag kwamen zij aan de barakken — rijen lage woningen, dicht bijeen als dierenhokken. De gevangenen waren bezig wagenwielen te maken; aan den anderen kant van de binnenplaats stond Peter Sarakow, lang en recht, donker en knap.

Hoewel Lena een sjaal over het hoofd droeg, wendde zij het gelaat af en schuifelde met de twintig soldaten langs hem heen in haar platte, zware schoenen. De keuken stond achter de barakken; de dikke kok zette Lena aan het aardappelschillen voor het avondeten, zij sneed zich in de vingers en haar nagels werden vuil van de aardappelen. Zij sprak zoo veel als zij durfde en vond uit, dat eenendertig officieren tezamen aten, waaronder Peter Sarakow. Twee dagen kookte zij groenten; haar handen werkten als machines. In de duisternis van den derden avond ging zij naar een venster en keek naar Peter en zij stond zoo dicht bij hem, dat zij hem had kunnen aanraken. Den volgenden dag maakte zij rijstkoekjes voor de officieren en mengde er vergif door.

's Avonds kwamen de soldaten haar halen en brachten haar naar het hoofdkwartier; zij ging automatisch als een machine, het kon haar niets schelen, beweerde zij.

Op de binnenplaats waren de gevangenen weer bezig met de wagenwielen, maar er waren slechts soldaten om hen te bewaken, geen officieren; de eenendertig officieren waren dood. Maar op het hoofdkwartier stond Lena plotseling stil, leunde met de hand tegen den muur en staarde; de commandant was kapitein Zash, kort en breed, met schele oogen en trekkende mondhoeken!

Levensdraden — hoe vreemd strengelen zij dooreen!

Wij hoorden Merkles de trap opstommelen; hij bracht ons nog een lamp. „Twee lampen geven meer licht dan een”, zei hij. „Hier is een extra lamp voor u. Wij behandelen onze gasten altijd beter dan anderen. Deze heer hier zal het kunnen beamen”. Hij keek naar mij in de verwachting, dat ik wat zou zeggen; toe staarde hij mij met groote oogen aan, liep vlug de kamer uit en sloot de deur.

De schele man keek mij aandachtig aan. „Waar is Tavanya?” hoorde ik mijzelf vragen.

„Bij mij, natuurlijk”, antwoordde hij. „Een jong, mooi meisje.”

Ik voelde, dat hij mij nauwkeurig in het oog hield en ik voelde, dat mijn eigen oogen zich half sloten en mijn handen trilden om hem te wurgen. Ik wachtte slechts omdat hij bleef spreken — langzaam, direct tot mij.

„Gravin Lena Kostoff”, zei hij. „wist niet, dat Peter Sarakow toevallig het kamp op den avond, vóórdat de rijstkoekjes werden opgediend, verliet en dat kapitein Zash den volgenden dag kwam en weer vertrok. Toen dus Peter Sarakow in Moskou de waarheid omtrent Tavanya hoorde en terug ging naar het kamp, miste hij en den kapitein en de rijstkoekjes. Er was natuurlijk geen mogelijkheid om den geheimen dienst na te speuren, maar één ding vond hij uit — een zeker adres in Engeland, waar kapitein Zash vroeg of laat ambts-halve zou komen, zoodat hij niet beter kon doen, dan ook daar heen gaan en afwachten tot Zash zou komen en — bent u niet Peter Sarakow, die op mij wacht?”

Ja, dag en nacht had ik op hem gewacht; ik stond op en schoof mijn stoel achteruit. Hij stond eveneens vlug op, maar ging kalm voort met spreken: „Zoudt u hebben gewild, dat ik haar bij een vrouw had gelaten, die haar zoo behandelde?” vroeg hij. Ik zag, dat er tranen in zijn oogen kwamen.

(Slot op blz. 468)

Foto C. J. Steenbergh

DE VOORZIJDEN VAN KASTEEL WESTHOVE

WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND

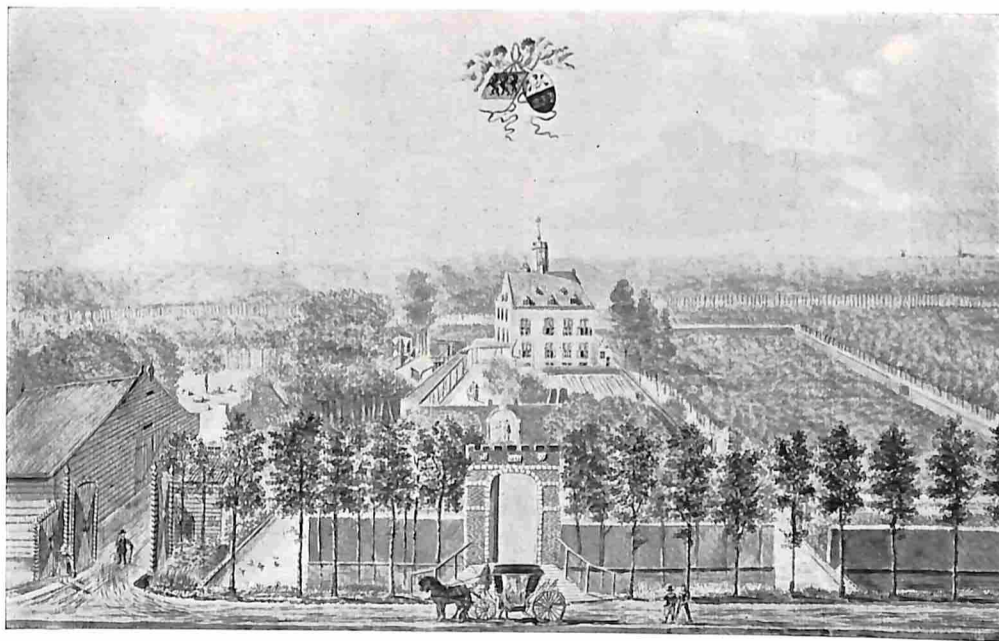
DOOR DIRK L. BROEDER

III. WALCHERSCHE LUSTHOVEN

WANNEER wij spreken van Walcheren als van den Tuin van Zeeland, dan zouden we ongetwijfeld al die mooie buitenplaatsen, die door het eiland verspreid liggen, kunnen beschouwen als evenzovele priëltjes in dien mooien tuin, lustpark vol schoon geboomte, duizendkleurige bloemperken, eeuwenoude, kronkelende tuinpaden en lustige beekjes. Doch er was een tijd, dat dit paradijs nog tientallen buitenplaatsen meer telde dan nu, toen het reizen en trekken grootere onkosten en moeilijkheden met zich meebracht en de rijke steding des zomers dus meestal in de omgeving van zijn stad bleef. Toen waren de vier voornaamste spaken uit het wiel van Walcheren, waarvan Middelburg het middelpunt vormde, namelijk de Oude Vlissingescheweg, de Noordweg, de Seisweg en de Koudekerkscheweg, te linker en te rechter zijde bestippeld met mooie, elegante lusthoven, met bijbehorende parken, bosschen en vijvers. Hoe jammer is 't, dat van deze juweeltjes zoo weinige overgebleven zijn. Sommige zijn geheel en al verdwenen, andere zijn nog slechts in naam blijven bestaan, terwijl weer andere zijn verbouwd tot boerderijen. ☼ Tot de verdwenen buitenplaatsen van belang behooren o.a. de Engelenburg, aan den Ouden Vlissingescheweg, het Huis Gapinge, bij het dorp van dien naam, en het huis Zeerust, indertijd door den admiraal

Cornelis Evertsen, den Jongste, gebouwd, en waar de Evertsens „na zo veele stormen en slagen” rust genoten. Dit buiten lag aan den Abeelschen Zandweg, niet ver voorbij het slot Ter Hooge. Onder Koudekerke trof men ook het schoone lusthof Lammerenburg of Lammenburg van Cornelis Lampsins, den bekenden koopman en reeder van Vlissingen, in wiens touwbaan Michiel Adriaansz. de Ruyter zijn eerste werk vond . . . en verfoeide, omdat naar zee gaan zijn lust en zijn leven was. Slechts een schuur met trapgevel uit het begin der 18e eeuw is van dit trotsche, met torens versierde, buiten overgebleven. Torens, torens, al maar torens op Walcheren's buitenverblijven, en waarom? Was de rijkdom van Walcheren niet te danken aan de welvaart, die door Scheldemond, Veergat en Sloe naar de steden stroomde? Hing het lot van den koopman niet af van wat uit de Noordzee op Walcheren afstevende? Waarom dus die torentjes? Wij zien door het oog onzer verbeelding den koopman een dozijn maal per dag zijn torentje beklimmen om te zien of zijn schip, dat hij verwachtte, in zicht is. ☼ Hetzelfde lot moest Zwanenburg, gelegen tusschen Seeroskerke en Oostkapelle, ondergaan. Hiervan rest slechts de poort van medio 18e eeuw als bewijsstuk van zijn vroegere heerlijkheid, hetgeen ook het geval is met Clarebeek, onder Middelburg, aan den Noordweg gelegen. Van de heerlijkheid Zandvoort aan den Seisweg, eertijds de

Commanderij der Duitsche Orde, is nog een mooi, met wapenleuwen versierd inrijke overgebleven, waarachter zich een aardig boerderijtje verschuilt. ☼ Geheel en al verdwenen is het eertijds machtige kasteel van Filips van Marnix, heer van St. Aldegonde en Souburg. Ten onrechte werd dit slot wel eens het kasteel Aldegonde genoemd; nu rest geen steen meer om de plaats aan te wijzen, waar het gestaan heeft. De overblijfselen werden in 1783 gesloopt. Het hof Ravestein, aan den Grijpkerkschenweg is eveneens onherkenbaar als buitenplaats, doch van het oude Munnikenhof, dat niet veel verder ligt, is meer overgebleven. Een lange, boomlooze laan geeft toegang tot deze hofstede, een mooi, in natuurschoon verscholen hoeve, op welke grond nog een gedeelte van het oude zomerverblijf der monniken van de groote abdij van Onze Lieve Vrouwe en St. Nicholaas te Middelburg staat. Eenzaam staat het daar op een gering heuveltje, omgeven door wat er nog overgebleven is van de oude

HET MUNNIKENHOF IN ZIJN GLORIETIJD

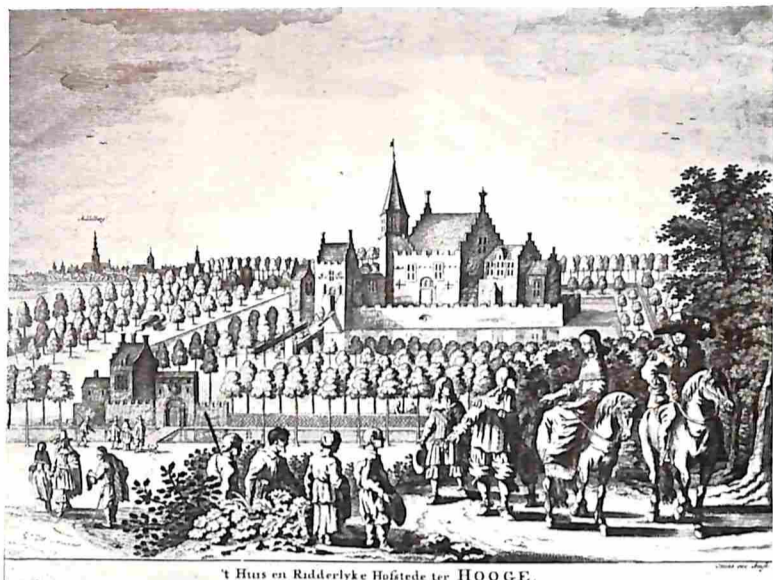
grachten. Helaas wordt dit oude overblijfsel niet meer gebruikt, zoodat het van lieverlede in verval geraakt. Eertijds diende het den dichter Jacob Cats nog tot buitenverblijf. ☞ Van kerkelijken oorsprong is ook het nog bestaande kasteel Westhove, dat van minstens 1277 tot 1572 den abten der voornoemde abdij tot zomerverblijf strekte. Naast Westhove mogen wij zeker in de eerste plaats het hof Rijnsburg noemen. Reeds in 1199 wordt melding gemaakt van een gift van 250 gemeten lands op Walcheren, door graaf Dirk VII en vrouwe Aleid geschonken aan de abdij van Rijnsburg bij Leiden, die zodoende op dit eiland grond verwierf. Weldra breidde zich het hof Rijnsburg — ook wel Zwarte Monnikenhof of Roode Hof genaamd — uit en geraakte hierdoor steeds met de abdij van Middelburg in oneenigheid. Nooit schijnt de abdis van Rijnsburg erg goed overweg gekund te hebben met haar mannelijken collega uit Middelburg, zoodat wij telkenmale van geschillen over beider bezittingen lezen. Doch ook aan den roem van Rijnsburg kwam een einde, want bij den verkoop der geestelijke goederen kwam het in handen van den gouverneur van Zeeland, Alexander de Hautain, die gehuwd was met een der vroegere adellijke kloosterdames, Margaretha van Berchem. In de 17e eeuw onderging Rijnsburg groote veranderingen, doch kwam na verloop van tijd zoo in verval, dat het in 1866 te Middelburg voor afbraak werd verkocht voor f 7500. Een soortgelijk lot trof ook het Cistercienser nonnenklooster Waterlooswerve, dat omstreeks 1300 van Noordije op Noord-Beveland, tengevolge van den grooten watervloed van 1290, naar Aagtekerke was overgebracht. Uit dit klooster is eindelijk een boerenhoeve geworden, waar men nog de oude kelders met tongewelven en andere middeleeuwsche overblijfselen kan aanschouwen. ☞ Nog andere vroege buitens, die nu boerenhoeven zijn, zijn de Baskenburg, bij Vlissingen, vroeger ook eigendom van Cornelis Lampsins, verder het kasteel Popkensburg, bij St. Laurens, en het huis Schellach, halverwege den weg van Veere naar Middelburg, om slechts enkele der bekendste te noemen. ☞ Dat aan de oude buitenplaatsen soms nog 'n humoristische kant zit, getuigen zeker wel de hoeven Sottegem en het Zwemmende Paard, beide te Koudekerke. Het huis Sottegem, beweert men, heeft zijn vreemden naam te danken gehad aan het feit, dat vroeger, toen er sprake van was, dat een Joodsche kolonie zich in de buurt van Vlissingen zou komen vestigen, een man duur grond kocht en een groot huis daarop liet bouwen in de hoop dit gebouw voor een behoorlijken prijs weer van de hand te doen. De Jo-

den lieten echter op zich wachten en de zot bleef met zijn huis zitten. Het Zwemmende Paard dankt zijn naam aan een nog vreemder gebeuren. Hier op dit buiten verkocht de eigenaar een paard, dat door den koper meegenomen werd, naar Breskens. Daar aangekomen schijnt de lucht bezuiden Schelde het dier niet erg goed gedaan te hebben, althans het rukte zich los, sprong de haven in en zwom al maar door tot dat het aan den Walcherschen wal raakte, waar het op een drafje naar zijn ouden stal terugliep! ☞ Zagen wij, dat de mooie, oude buitens van Walcheren veelal op den Ouden Vlissingschenweg stonden, hoogstwaarschijnlijk den oudsten straatweg van ons land, daarnaast schijnt de omgeving van Oostkapelle en Domburg steeds een betooverenden invloed uitgeoefend te hebben — en nu nog uit te oefenen — op de buitenbewoners. Zoo geschat staan er in die gemeenten niet minder dan een dertigtal buitenplaatsen, die niet tot de allernieuwste behooren, terwijl hieronder enkele van zeer oude afkomst zijn: Westhove, Duinbeek en Duno. ☞ Over het kasteel Westhove hebben we in het nummer van 26 Mei 1934 uitvoerig geschreven. Het huis Duno, het Dunhoveden van de Van Borselens, is reeds in de 13e eeuw vermeld. Het bezit

Foto C. J. Steenberghe

DUINBEEK VAN HET WESTEN GEZIEN

Huis en Ridderlyke Hofstede ter HOOGE.

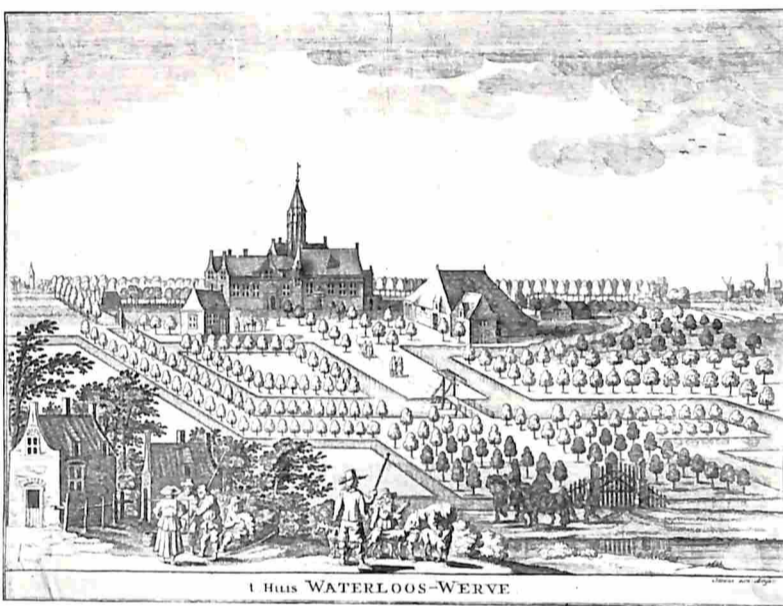
KASTEEL TER HOOGE IN DE ZEVENTIENDE EEUW

moet tot 1579 kerkelijk eigendom geweest zijn, want in dat jaar werd het van 's landswege verkocht. Welke stichting op Duno gevestigd was, is nooit recht duidelijk geweest, van belang schijnt het toch geweest te zijn, want, blijkens een in het Rijksarchief te 's-Gravenhage berustende grafelijkheidsrekening, toog in den winter van 1349 op 1350 de toen vijftienjarige graaf Willem V er twintig malen heen, toen hij te Middelburg toefde. In handen van nieuwe eigenaars gekomen, daalde Duno spoedig af tot een boerderij en ging in 1830 aan den bezitter van Zeeduin over. In Duinbeek, daarentegen, heeft zijn cachet in hoogere mate weten te behouden. De oorsprong van dit huis verliest zich in de nevels der oudheid. Reeds in 1350 was het bekend als een steenen huis, omringd door grachten. Het is zeer waarschijnlijk dat hier in de buurt in de 9e eeuw een sterkste heeft gestaan, doch of deze identiek is met den oorsprong van Duinbeek of Westhove, is niet komen vast te staan. Dit huis was zoo vroeg als het in schriftelijke stukken aangetroffen is een bezit der Van Borselens en bleef in hun bezit totdat Filips II den insolventen boedel van Maximiliaan van Bourgondië, eersten markies van Veere, den kleinzoon van Anna, laatste directe telg uit het geslacht Van Borselen van der Vere, kocht. Spoedig geraakte Duinbeek in verval en werd zelfs door den toenmaligen eigenaar omstreeks 1715 gesloopt en vervangen door het tegenwoordig gebouw. Ongeveer zestig jaar later kwam het in het bezit van den eigenaar van Berkenbosch, die beide in 1905 aangekocht zijn door een combinatie ter exploitatie der zomerverblijven. In deze lusthoven en de 17e eeuwse huizen Zeeduin en Overduin staan in de onmiddellijke omgeving der duinen, in met schitterend geboomte beplante parken en daardoor goed verscholen van den weg die naar Domburg voert. De beide 19e eeuwse, nog bewoonde buitens Schoonoord en Iepenoord staan ook aan dien weg en zijn eveneens omgeven door heerlijke oude boomen. In drie der grootste en schoonste buitenverblijven van Walcheren zijn in volgorde van hun ouderdom het slot Ter Hooge, aan den Koudekerkschen weg, het huis Toorenvliedt even vóór het slot, aan den Middelburg-

sehen kant en huize Der Boede, aan den weg, die van Koudekerke naar Vlissingen gaat. In Aan het slot Ter Hooge is het deftig, strak symmetrische 18e eeuwse karakter duidelijk te zien. Het bestaat uit een lang, als het ware in drie deelen gevormd gebouw, met twee slanke, achtkante torentjes. Aan drie zijden omgeven door een breeden vijver, strekt zich vóór het slot een sierlijk gazon uit, geflankeerd door prachtige oude boomen, die het gebouw van den weg af gezien als met een lijst omgeven. Een breede oprijlaan, goed onderhouden, zooals het heele slot trouwens ook is, geeft ter rechter zijde van het park toegang tot dit verblijf. Wie het kasteel gebouwd heeft en wanneer zulks geschiedde, is onbekend. Reeds in 1289 wordt de naam Van der Hooge aangetroffen, doch pas in de 14e eeuw kwam het in aanzien. Toen was het in het bezit van de Van Borselens van Brigdamme en kwam door het huwelijk van een der dochters, Hadewych, aan een anderen tak der familie, namelijk aan de Van Borselens van der Vere. Hadewych huwde namelijk in 1393 Wolferd V en het slot bleef eigendom van dien tak tot het huwelijk van Margriet van Borselen, zijn kleindochter, kind van zijn zoon Hendrik en Janne van Halewyn, wier beelden als eerste en tweede in de rij in den voorgevel van het stadhuis van Veere staan. Margriet huwde dan Lodewijk van Brugge, heer van den Gruuthuuse, prins van Steenhuizen en stadhouder van Holland, Zeeland en West-Friesland, die het slot op zijn beurt verkocht aan Adriaan

Jacobsz. van Borselen, die zich van toen af aan Van Borselen van der Hooge noemde. In die tijden was het slot machtig en groot en schijnt als zoodanig door de Spanjaarden ingenomen geweest te zijn, toen dezen Middelburg belegerden. Tot ongeveer 1712 is het in het bezit van den Katholieken tak der van Borselens geweest te zijn, waarna het met een tusschen poos van veertig jaren aan den Protestantschen tak kwam. De Katholieke Van Borselens waren reeds uitgeweken naar 't gastvrijer Vlaanderen. De nieuwe eigenaar liet Ter Hooge omstreeks 1751 sloopen op de twee vroeg 17e eeuwse torens na en deed het tegenwoordige gebouw verrijzen. Na telkens

van slotheer veranderd te zijn, kwam het eindelijk aan den tegenwoordigen bewoner, mr. dr. R. W. graaf van Lynden, na den dood van zijn tante, de douairière gravin van Lynden.

HUIS WATERLOOSWERVE

HET HUIS WATERLOOSWERVE, GESLOOPT IN DE VORIGE EEUW

Foto C. J. Steenbergh

HET BEWAARD GEBLEVEN INRIJKEK VAN DE HEERLIJKHEID ZANDVOORT AAN DEN SEISWEG BIJ GRIJPSKERKE

HET BUITENVERBLIJF RIJNSBURG BIJ OOSTKAPELLE IN DE 18E EEUW
Gesloopt omstreeks 1860

in 1926. ☞ Een der weinige bijna onveranderd gebleven buitenplaatsen der 18e eeuw is zeker wel het huis Toorenvliedt. Heerlijk staat dit gebouw daar, van voren aan den Koudekerkschenweg, terzijde en van achter omgeven door een lommerrijk park. Hier treft men een gulden middenweg tusschen de vaak koude, deftige, soms wel daardoor logge, huis- en tuinarchitectuur en het huiselijker cachet van latere jaren. Toch heeft Toorenvliedt in den loop der 19e eeuw wat aan schoonheid ingeboet, doch dit zien we gaarne over het hoofd, als we denken, dat dit gebouw door voortdurende bewoning in goeden staat van onderhoud is gebleven en niet tot het legioen der gedoemde Walchersche buitenplaatsen behoort. Het is gelukkig daardoor ontruikt aan de wreede hand der 19e eeuwse would-be verfraaiers, die eigenlijk niets anders waren dan meedoogenlooze sloopers. Vooral de tuinen zijn smaakvol veranderd en uitgelegd in den geest der Engelsche tuinarchitecten, waardoor het passer-en-liniaal begrip hier gelukkig is verloren. ☞ Rest ons nog van de voornaamste buitens het huis Der Boede, tusschen Koudekerke en Vlissingen. Naam en oorsprong zijn weer onbekend. Dat de naam echter reeds in de tweede helft der 12e eeuw voorkomt, zou de verzuchting van den geschiedschrijver Te Water begrijpelijk maken: „de hooge ouderdom van dit huis heeft de reden van deszelfs naam bedolven”. Dit moet ons echter eenigszins bevreedden, want Der Boede behoorde tot de middeleeuwsche ridderhoven van Walcheren, schijnt steeds in goeden staat verkeerd te hebben en werd zelfs nog tot den brand in het begin der 18e eeuw als florissant gekenschetst. Omstreeks 1721 werd Der Boede herbouwd en is sedertdien weinig veranderd. De majestueuze baksteenenvoorgevel, met zware kroonlijst, gedragen door vier pilasters, waarboven een driehoekig fronton met het wapen van Der Boede, wordt kunstzinnig gebroken door een sierlijk vooruitgemetseld middenstuk met Lodewijk XIV-balcon, geflankeerd door twee beelden, die met het tweetal aan den achtergevel de vier jaargetijden — niet al te voordeel — uitbeelden. Het wapen van Der Boede is pas in 1853 aangebracht om een vergissing van den geschiedschrijver Smallegange, die het wapen van Oosterland foutief weergegeven had als dat van Der Boede, zoodat het Oosterlandsche in den voorgevel geplaatst was, goed te maken. Inwendig is het gebouw nogal veranderd, doch de groote aantrekkelijkheid van Der Boede ligt in het beeldige park, dat een keur van verschillende boomen heeft, waaronder de linde- en mastboomen voor Walcheren niet tot de alledaagsche gerekend mogen worden. Der Boede is bekend om haar groot park, haar schoone oude boomen, haar heerlijken vijver en haar verrukkelijke boomgaarden, die alle samenwerken om den naam van deze lustwarande te eeuwigen dage hoog te houden: Walcheren, Tuin van Zeeland. (Wordt vervolgd in het nr. van 20 October)

VERBETERING. In de onderschriften bij de afbeeldingen op blz. 443 in het nr. van 15 Sept. gelieve men het woord „de” vóór „galwesp” te wijzigen in „een” en onder de bovenste afbeelding op blz. 444 het woord „galwesp” te vervangen door „galmijt”.

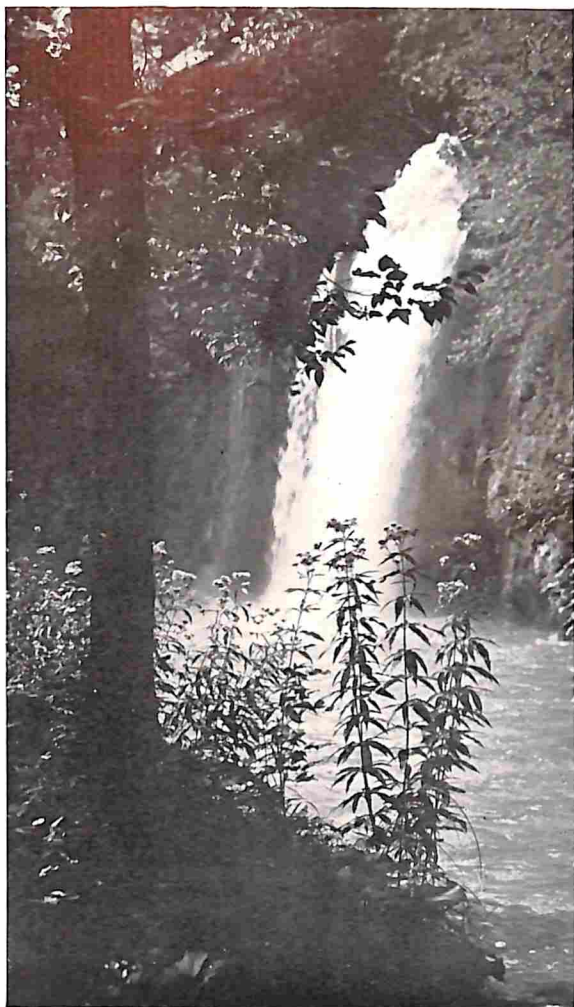
Polygonums in den herfst

DOOR G. D. LUTKE MEIJER

HET gemeene onkruid met de rood-geklepte blaren, dat Bloedblad of Jezuskruid heet, zal haast iedereen wel bekend zijn. Minder bekend is echter de aardige legende, die zich aan de plant heeft vastgeknoopt en die haar den naam Jezuskruid of Jezusgras heeft gegeven. Eens stond, zoo vertelt de legende, het onkruid aan den voet van Jezus' kruis op Golgotha. De Heiland werd gekruisigd en de scherpe nagels korven bloedende wonden in Zijn handen en voeten. Een druppel rood bloed lekte omlaag op de toen nog groene bladeren van de plant. Verschrikt zag ze op en toen zij den Heiland ontwaarde en zag hoeveel Hij leed, werd haar kleine hartje diep bedroefd en zij schreide groote tranen, die als klare glinsterende druppeltjes daau bengelden aan de punt van haar bladeren. ☞ De Heiland hoorde de vraag in haar plantenzieltje en zag teeder op haar neer: „Mijn pijnen kun je niet stillen, maar toch kun je iets voor me doen. Als bewijs, dat mijn bloed voor ieder zondaar is vergoten, zullen jij en je nakomelingen tot in aller eeuwigheid een roode vlek op de blaren dragen”. De roode bloeddruppel, die op de groene blaren van het onkruid was neergelekt, zette zich toen erop vast en geen regen en stormen waren meer in staat den bloeddruppel weg te wischen. Ook thans nog draagt het Jezuskruid op ieder blad een roode vlek en het plantje roept trotsch ieder, wien de vlek opvalt, toe, dat het bloed van Jezus zijn blaren heeft gekleurd en dat het heilige bloed voor iedereen vergoten is. ☞ Het gewasje heeft een paar mooie verwanten, die den weg hebben gevonden naar onze tuinen. In de eerste plaats is er de Polygonum bistorta, de Adderwortel, die in ons land ook nog wild voorkomt. Het is een vaste plant, die ongeveer 50 tot 75 cm hoog wordt en lange paarsrose bloemaren draagt. Het is een geschikte plant voor een

POLYGONUM AUBERTII IN VOLLEN BLOEI

WATERVAL IN HET MERENGEBIED VAN
PLITVICE

lage soort, die niet meer dan 30 cm hoog wordt en meestal nog daar beneden blijft, ja niet zelden al bloeit ter hoogte van anderhalve dm. Deze Adderwortel kan dus al naar de soort zoowel in den rotstuin als in den border als groep worden gebruikt. ☼ Een prachtige solitair-plant, d.w.z. een plant, die als groep op zichzelf een mooi figuur maakt, is de *Polygonum polystachyum*. Tot midden October toe, ja zelfs nog later heeft deze plant op een tamelijk vochtig plekje in het Vondelpark te Amsterdam gebloeid. De plant maakt een overvloed van halfliggende, halfkruipende stengels en vormt een mooie manshooge groep, die met een helderwitten overvloed van bloempluimen is bedekt. ☼ De plant is winterhard en stelt haast geen anderen eisch dan overvloedige ruimte — een prachtplant dus voor groote tuinen of als plant midden in een sappig gazon. Elke grond, mits zij niet te droog of te schraal is, is haar welkom. Zij komt oorspronkelijk van het Himalaya-gebergte. ☼ Behalve deze is er nog een derde en een vierde *Polygonum*, die wij in onze tuinen kunnen gebruiken, eveneens uit Azië afkomstig. Dit zijn echter geen vaste planten, maar klimplanten, en daarbij nog verbazend snelgroeijende klauteraars, die binnen een paar jaren een geheelen gevel kunnen bekleeden. In de prijscouranten der kweekers komen zij voor onder den naam Klimmende Boekweit, en dien naam dragen zij met recht, omdat de bloemen veel van de boekweit weg hebben, die er dan ook familie van is. Ook noemt men ze wel Bruidsluier, een poëtische naam, die ons direct het eigenaardige van deze klimmer voor oogen toovert: de wuivende rijkdom der witte bloempluimen. Zoowel de *Polygonum Baldschuanicum* als de *Polygonum Aubertii* leenen zich voor de beplanting van muren of pergola's. Reeds het eerste jaar na het planten heeft de *Aubertii*, die wel haast de beste van het tweetal is, bloeiende takken gemaakt, maar in volle glorie staat zij eerst na twee of drie jaar. Dan hebben zich twee drie meter lange ranken omhooggewerkt langs de draden, die men op den gevel

schaduwrijk plekje in den border, maar wordt helderder van tint en wat krachtiger van bouw als ze droger en zonniger staat. Ze maakt een langen wortelstok, die wel anderhalve em dik is en volgens het volksgeloof op een slang gelijkt. Aan dit geloof heeft de plant haar naam te danken. Het ontbreekt niet aan varianten: er is een witte, een vleeschkleurige, een purpuren variëteit; er is er een met groote bloemaren en er is een

gespannen heeft en dan liggen de stengeleinden over den rand van het dak en alles is van onder tot boven in vollen bloei. *Polygonum Aubertii* is volkomen winterhard, maar is niet zoo helwit van bloem als de *Baldschuanicum*, die reeds het jaar na planting volop bloeit. Maar daar staat weer een groot nadeel tegenover: de *Baldschuanicum* heeft heel gauw last van bladroest en offert in een vochtigen zomer aan deze ziekte spoedig de onderste blaren. ☼ Ze verlangen beide een voedzamen grond, doch stellen verder weinig eischen. Aan den zonnekant van een huis bloeien zij van Juli tot diep in October, en wie handig is met stekken en vermenigvuldigen, vindt in deze plant een zeldzaam prettig object: Zij kan zoowel van stek als door afleggers worden vermenigvuldigd en bloeit dan meestal beter dan als zij uit zaad wordt opgekweekt.

BIJ SLOVENEN, KROATEN EN SLAVONEN

DOOR W. VALK

(Slot)

GELIJK van de vele oude gewoonten en gebruiken slechts heel weinig overbleef, sleet ook het bijgeloof. In de kinderspele leeft echter nog de herinnering aan geesten, welke vroeger overal zouden zijn gezien. Slechts van het spel „De Koningin der Witte Vrouwen” zij hier de oorsprong vermeld. ☼ Witte Vrouwen waren de gestalten, die met kaarsen in de hand naderden als een kind werd geboren en dan beslisten hoe het lot van den nieuwen wereldburger zou zijn. Waar zij vertoefden, week de armoede en heerschte geluk. Onder de bijzondere hoeder der Witte Vrouwen stond een kudde gemzen, geleid door een bok met gouden horens. Toen een jager uit hebzucht op dezen bok schoot, woelde het dier tot straf voor de slechte menschheid zoo lang in de aarde, dat menige vruchtbare landstreek onbewoonbaar werd en de Witte Vrouwen verlieten Slovenië uit verdriet over den haar aangedanen smaad. ☼ Maar keeren wij nog even terug naar Ljubljana. Als politiek, cultureel en economisch middelpunt van Slovenië groeide het aantal inwoners tot 80.000 en daar de stad, die wel het „Zuidslavisch Salzburg” wordt genoemd, zich uitstekend leent voor het maken van uitstapjes, herbergt zij steeds veel vreemdelingen. Van de lange excursies moeten wij vóór alles aanbevelen een tocht naar Bled, de zomerresidentie van den Joegoslavischen koning. De plaats, die in alle maanden bezoek krijgt van badgasten, ligt aan een meer, dat door hooge bergen wordt omringd en waarin een eilandje met wit kerkje ligt te pronken als een zwaan in den vijver. Wie slechts weinig tijd heeft, bezoeke in elk geval het dicht bij Ljubljana gelegen bergland Polhovgradec, waar de eigenaardige rotsvormingen en de daartusschen kronkelende beekjes, maar vooral de rijke flora en de uitgestrekte wouden een sfeer scheppen, waaraan men zich niet dan met moeite kan onttrekken. ☼ De Save stroomafwaarts volgend, zien we aan onze linkerhand de Sutla, de grensrivier tusschen Slovenië en het voormalige koninkrijk Kroatië-Slavonië. Was zoowel

KROATISCHE MEISJES

IN HET TOOVERACHTIGE MERENGEBIED VAN PLITVICE

Kroatië als Slavonië van het begin der twaalfde eeuw tot het einde van den Wereldoorlog nauw aan Hongarije verbonden, de geschiedenis der beide landen verschilt toch aanmerkelijk. Zoo hebben de Slavonen veel geleden door de voortdurende invallen der Turken, terwijl de Kroatische hoofdstad Zagreb (Agram) nimmer de „grootste vijanden van het Christelijk geloof” voor haar poorten zag. Niettemin spreekt de geschiedenis van Kroatië-Slavonië nergens duidelijker dan te Zagreb, althans in de oude stad. ☒ Eigenlijk is Zagreb een verzamelnaam voor de twee steden Gradec en Kapitol, die ter bescherming tegen de overstromingen der Save beide op heuvels werden gebouwd. Het Kapitol was de stad van den bisschop en andere geestelijken, terwijl de wereldlijke overheid altijd verblijf hield in Gradec. Naast of beter gezegd beneden de oude stad is een nieuwe stad met groote moderne gebouwen, prachtige boulevards en ruime plantsoenen. Alles te zamen telt Zagreb, dat thans een belangrijke handels- en industriestad is, 200.000 inwoners, maar bij aankomst krijgt men het gevoel zich in een wereldstad te bevinden. ☒ De gotische kathedraal, waaraan zes eeuwen werd gewerkt, de universiteit, rijke bibliotheken en museums vormen den trots der Kroaten, maar de belangstelling van vele vreemdelingen geldt boven alles de markt, omdat de boerenbevolking er in nationale dracht pleegt te komen. De mannen, gekleed met wijd „overhemd” en nauwe pantalon, stappen in hun hooge laarzen trotsch rond; de vrouwen pronken met een fijn geplooiden rok, voorzien van geborduurde versieringen in alle kleuren van den regenboog. Als voetbekleding gebruiken zij, gelijk in vele streken van Joegoslavië de gewoonte is, „opanken”. Deze bestaan uit één stuk leer, dat weinig meer dan voetzool en teenen bedekt en van voren eindigt in een naar boven gerichte punt. Gevlochten riemen aan den bovenkant van den voet en een verbinding met de enkels maken het dragen mogelijk. ☒ Wie zich in het bijzonder voor de volkskunst interesseert, zal zeker aangename uren kunnen doorbrengen in het ethnografisch museum, want alles wat ooit uit wol en zijde door de Zuidslaven werd vervaardigd, schijnt er vertegenwoordigd. Bovendien bevat het museum een verzameling kleederdrachten uit verschillende gebieden van Europa, Azië en Afrika. Behalve te Zagreb en Ljubljana zijn er in

Joegoslavië nog drie ethnografische museums, van waaruit ijverig wordt gespeurd naar alles wat van de oude volkskunst nog leeft. Voor kennis van het nationaal leven zijn zulke museums van groote beteekenis en wie gewend is er te dolen en de taal der kleuren heeft leeren verstaan, zal in ieder costuum een verhaal ontdekken over vreugde of leed, roem of nederlaag, liefde of haat en zeer dikwijls worden getroffen door de uiting van een geloovig hart. ☒ Leent Zagreb zich buitengewoon goed als uitgangspunt, zoowel voor reizen naar de Adriatische zee als naar Oost-Europa, en lokt het natuurschoon der naaste omgeving tot een langdurig verblijf, bovenal bevelen we een excursie naar de Plitvicer meren aan, want deze behooren tot het beste wat Kroatië bezit. Onder het „Plitvicer natuurwonder” verstaat men een zestiental meren, welke terrasvormig tegen een hoogen bergwand liggen en onderling zijn verbonden door watervallen van zeer verschillende afmetingen. Het grootste en tevens mooiste meer is 613 m. breed en 3075 m lang, terwijl de meest indrukwekkende waterval gevormd wordt door de Plitvicer rivier als zij over een circa 80 m hoogen rotswand naar beneden tuimelt. Lijken de watervallen bij bewolkten hemel boven groen en beneden blauw, als de zon haar stralen door het heldere water zendt, spiegelen zich hooge bergen in de meren en ziet men de watervallen als zilveren draden uit een groene omgeving te voorschijn komen; dan blijft men luisteren en luisteren naar het vallende water tot de zon wegkruipt achter de bergen. ☒ Eenmaal bij de Plitvicer meren kost het moeite de Save weer op te zoeken in plaats van door te reizen naar de terecht zoo hoog geprezen Dalmatische kust. De Save, die reeds bevaarbaar is van den mond der Ljubljana, doch zich bij Zagreb in veel armen splitst en dientengevolge aldaar zeer snel stroomt, vormt de zuidgrens van Slavonië. Na een weg te hebben afgelegd van 712 km brengt zij haar water bij Beograd (Belgrado) in den Donau. Op de noordgrens van Slavonië loopt de Drave; zij is bij de hoofdstad Osijek (Essegg) 320 m breed en 6 m diep en valt na het passeeren van Osijek eveneens in den Donau. ☒ Slavonië ligt dus tusschen Save en Drave, vandaar de twee golvende, zilveren linten op het wapen van het voormalige koninkrijk. Over het algemeen is het land laag en vruchtbaar, maar langs de Save liggen uit-

gestrekte moerassen en dat maakt het wonen in sommige streken minder gezond. ☒ Bekendheid verwierf Slavonië vooral door eenige badplaatsen, zooals Lipik en Daruvar, en meer nog door het „Slavonisch eikenhout”, afkomstig uit groote bosschen in de buurt van Osyek. Plegen toeristen in den regel andere gebieden van Joegoslavië als reisdoel te kiezen, voor den folklorist is Slavonië buitengewoon interessant. Daar zijn in de eerste plaats de volksdrachten, die getuigenis afleggen van den kunstzin der Slavonen. Veel valt daarover te vertellen, doch om niet in herhaling te vervallen, plaatsen we liever eenige foto's en volstaan met het doen van een paar mededeelingen over het allerbelangrijkste kledingstuk: het „overhemd”. Dit speelt bij de Slovenen zoowel als bij de Kroaten en Slavonen een voorname rol. Op Driekoningsavond trekt het jonge meisje haar mooiste overhemd aan en gaat voor den spiegel staan. Ziet zij dan het gezicht van den jongen man wiens liefde zij gaarne zou verwerven, zoo is dat een goed teken en elke twijfel is buitengesloten, indien terzelfder tijd een meubelstuk kraakt. Wil het meisje haar beminde een fraai geschenk geven, het wordt gewis een overhemd; maar laat de jonge man er voorzichtig mee zijn, want anders wachten hem vele onheilen. Verteld wordt, dat vrouwen soms ziekte voorwenden om tijdens haar „herstel” met veel kans op succes aan een gierigen echtgenoot nieuwe overhemden te vragen. ☒ Heel dikwijls bewaren vrouwen het overhemd, dat zij bij de brui-loft droegen, als doodskleed en zoodoende verdween menig kunstwerk onder de aarde. Is er een doode in huis, dan leggen meisjes en vrouwen wel draden over den gestorvene tot hij wordt uitgedragen. De draden gebruiken ze later bij het maken van overhemden voor den geliefde, want zulks brengt geluk. Men gelooft, dat die draden nog grootere kracht hebben, als zij tijdens den doodsstrijd op het lichaam worden gelegd. Booze tongen voegen daaraan toe, dat menige echtgenoot, die agonie simuleerde om zijn vrouw op de proef te stellen, droevige ervaringen opdeed. Zelfs gaat er het verhaal van een jaloerschen man, die zich tijdens den doodsstrijd zoo boos maakte toen hij zag hoe zijn vrouw hem met draden bedekte, dat hij uit bed sprong en op deze wijze aan den dood ontsnapte.

BLADLUIZEN, HUN VRIENDEN EN VIJANDEN

DOOR DR. G. BARENDRECHT

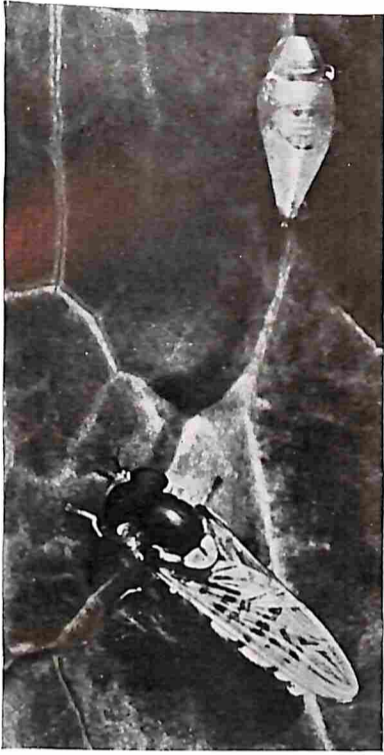
HET woord „luizen” heeft voor den welopgevoeden en door zindelijkheid verwenden Nederlander een onaangename klank. Het wekt gedachten op aan verregaande vervuiling en verwaarloozing, aan krotwoningen en lompen. Het is dus wel van belang dadelijk te verklaren, dat de bladluizen tot een geheel andere groep van insecten behooren dan de ongenoode bewoners van ongewassen hoofden en te lang gedragen kleding. ☒ Het is haast wel onnoodig de bladluizen nog nader aan u voor te stellen. Iedereen kent wel de grappige groene diertjes, die bij duizenden op de rozenstruiken of den wilden wingerd kunnen zitten of de minder aantrekkelijke zwarte soorten, die mannetje aan mannetje, of liever, zooals wij later zullen zien, wijfje aan wijfje, op de takken van uw hulst of op de stengels van distels zitten. Als ge zoo gelukkig zijt, dat al die planten

in uw tuin er vrij van zijn, moet ge maar eens op andere soorten kijken, dan zijn ze daar ongetwijfeld wel te vinden, het aantal plantensoorten, dat in aanmerking komt om bladluizen te herbergen, is legio. Het verblijf van die dieren is dus al heel wat minder vies, dan dat van hun compromitterende naamgenooten. En hun voedsel is het zuiverste wat je maar denken kunt, daar kan de hevigste hygienische vegetariër niets op aan te merken hebben. Het eenige wat zij van de planten opnemen, is n.l. het vloeibare sap zelf. Hun monddeelen, dezelfde organen, die bij andere insecten zoo geweldig kunnen bijten, zijn vervormd tot een lange slurf, die weer net zoo veel steviger en scherper is dan de lange roltong van een vlinder, dat hij door het soms heel harde bastweefsel van hun voedselplant kan worden heen gewerkt. Eigenlijk is het nog niet zoo heel zeker, dat hier louter brute kracht in het spel is, ze zoeken heel handig hun weg en het speeksel schijnt op de harde celwanden een oplossende werking te hebben. Die zuigbuis kan dan ook heel lang worden, soms is hij vele malen langer dan het lichaam, maar in ieder geval lang genoeg om het onbegrijpelijk te maken hoe zoo'n ding als een dolk in het plantenweefsel gedrongen zou kunnen worden. Wanneer dat eenmaal naar behooren gelukt is, kan de bladluis tijden lang op hetzelfde plekje blijven zitten, net zoo lang tot het weefsel op die plek is uitgeput; dan moet een eindje verder opnieuw worden begonnen. ☒ Als wij zoo'n bladluiskolonie eens van dichtbij bekijken, is er dan ook wel heel weinig beweging in te bespeuren. Zij behoeven immers maar sporadisch een paar stappen te doen! Wie nu goed toeziet, zal al gauw in de gaten hebben, dat er vooral op zeer dicht bezette planten, twee soorten bladluizen door elkaar voorkomen, gevleugelde en vleugellooze. En hiermee komen wij aan een van de moeilijkste en onoverzichtelijkste hoofdstukken van de geheele insecten-

DE OMROEPER IN EEN DORP NABIJ DE SAVE

kunde: de voortplantingsbiologie van de bladluizen. Dat is iets zoo fantastisch ingewikkelds, dat ik er niet dan schoorvoetend toe overga er hier iets van te vertellen. Aan den anderen kant geeft het echter ook weer zoo'n merkwaardigen kijk op de schier onbepaalde mogelijkheden van de levende natuur, vooral zooals zij in het insectenrijk tot uiting komt, dat het jammer zou zijn, het na te laten. Om wat houvast te hebben, zullen wij ons maar beperken tot een algemeen schema, en den knoop doorhakend, in casu de moeilijke kwestie wat er eerst was: de kip of het ei, beginnen met een bevrucht ei, dat overwinterd heeft. Uit dat ei komt een, doorgaans ongeveugeld, wijfje, dat het vermogen bezit, zich zonder tusschenkomst van een mannetje voort te planten. Bij de meerderheid van de bladluizen geschiedt dat zóó, dat de eieren hun ontwikkeling al in het moederlijk lichaam doormaken, zoodat levende jongen ter wereld komen. Dikwijls is die tweede generatie gevleugeld, zoodat zij zich over de planten in de buurt kan verspreiden, maar dikwijls ook niet en dan blijft de familie vooralsnog rustig op dezelfde plant. Deze tweede generatie, die weer uitsluitend uit wijfjes bestaat, plant zich eveneens door middel van levende jongen voort. Dat gaat zoo vele generaties lang, steeds weer brengen ongeveugelde wijfjes vleugellooze wijfjes ter wereld. In die schoone regelmaat komt echter verandering, zoodra, door overmatige uitbreiding van de kolonie of door achteruitgang van de plant, voedselgebrek begint op te treden. In dat geval zien wij gevleugelde exemplaren te voorschijn komen, die dus in staat zijn zich elders een nieuw bestaan te gaan zoeken. Deze ge-

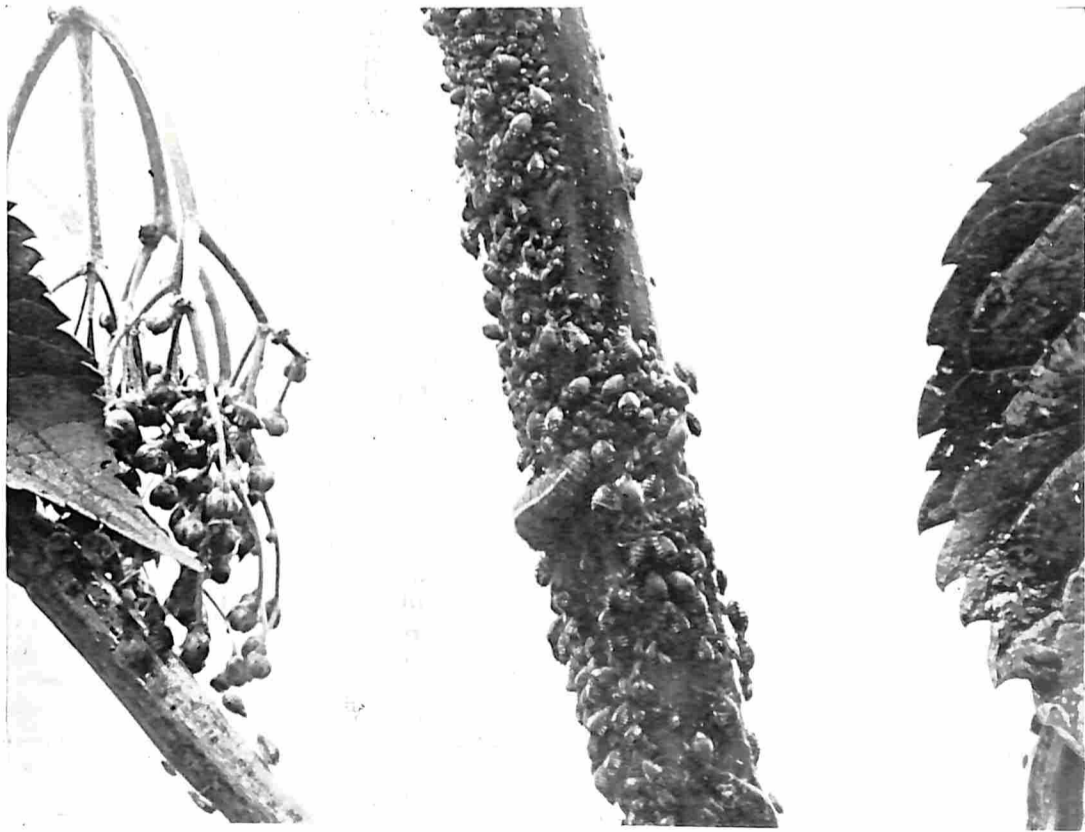
DUBBEL GESTREEPTE ZWEEFVlieg MET LEEGE POPHUID (VERGROOT)

Foto K. O. Bartels uit „Belauschtes Leben“, Uitg. Verlag H. Bermühler, Berlijn

heelen winter blijft liggen en het volgend jaar weer het begin van een nieuwen cyclus zal vormen. ☼ Dit was nu maar het allereenvoudigste schema van een soort, die haar kringloop tot één jaar en tot één enkele plantensoort beperkt. Wij vinden daarin al vijf typen: het eerste wijfje, dat meestal van de volgende afwijkt, de ongeveugelde en gevleugelde levendbarende wijfjes en de twee sexen van de geslachtelijke generatie. Op dit thema zijn nu vele variaties mogelijk. Ten eerste overwintert niet steeds een ei, bij sommige soorten is het een larve of zelfs een volwassen wijfje. Ten tweede treden niet steeds levendbarende wijfjes op; enkele soorten leggen uitsluitend eieren. Dat zijn echter allemaal nog geen dingen, die de zaak ingewikkelder maken. Erger is het, dat vele bladluisoorten in den loop van hun ontwikkeling op twee of zelfs drie plantensoorten leven, soms op verschillende deelen van dezelfde plant, zooals de beruchte druifluis. Dan kunnen de verschillende vormen zoozeer van elkaar verschillen, dat het bijna niet mogelijk is, hun saamhoorigheid tot één soort te herkennen. Wat de zaak dan nog bijzonder compliceert, is, dat vaak naast het gedeelte, dat naar een andere plant trekt, een ander gedeelte zijn ontwikkeling op de oude plant verder doormaakt, waarbij bepaalde vormen uit komen te vallen. Bij een aan de druifluis nauw verwante soort heeft men zoo niet minder dan 21 vormen kunnen onderscheiden. Waar nu bladluizen bovendien systematisch een zeer lastige groep vormen, kan men zich licht voorstellen, hoeveel hoofdbreken het heeft gekost de levensgeschiedenis van de voornaamste soorten uit te vorschen. Allicht zal bij dezen of genen lezer de vraag opkomen of die onderzoekers nu niets beters te doen hadden dan in jaren- en soms levenslangen arbeid den levensloop van een bladluis na te speuren. Het antwoord op deze vraag wordt gegeven door de omstandigheid, dat bladluizen tot de allerschadelijkste insecten en van de Europeesche en van de tropische cultures behooren, zoodat zij ontzaglijke verliezen veroorzaken kunnen. En nu spreekt het toch

vleugelde exemplaren, die uitteraard in lichaamsbouw nog al wat verschillen van de ongeveugelde, zijn altijd nog maar weer levendbarende wijfjes. Tegen het einde van den zomer komt echter ook daarin verandering, dan komen voor het eerst en wijfjes en mannetjes voor den dag. In den regel wijken ook die wijfjes in lichaamsbouw sterk af van hun voorgangers. De monddeelen zijn dan bijna heelemaal niet ontwikkeld, de zintuigen daarentegen weer sterker dan bij de andere. Deze generatie kan of in beide sexen of in een van beide of in geen van beide gevleugeld zijn. De wijfjes van deze generatie moeten eerst bevrucht worden, alvorens zich te kunnen voortplanten, wat hier voor het eerst niet door middel van levende jongen, maar door eieren, meestal één reusachtig groot, geschiedt. Dit is het z.g. winterei, dat den

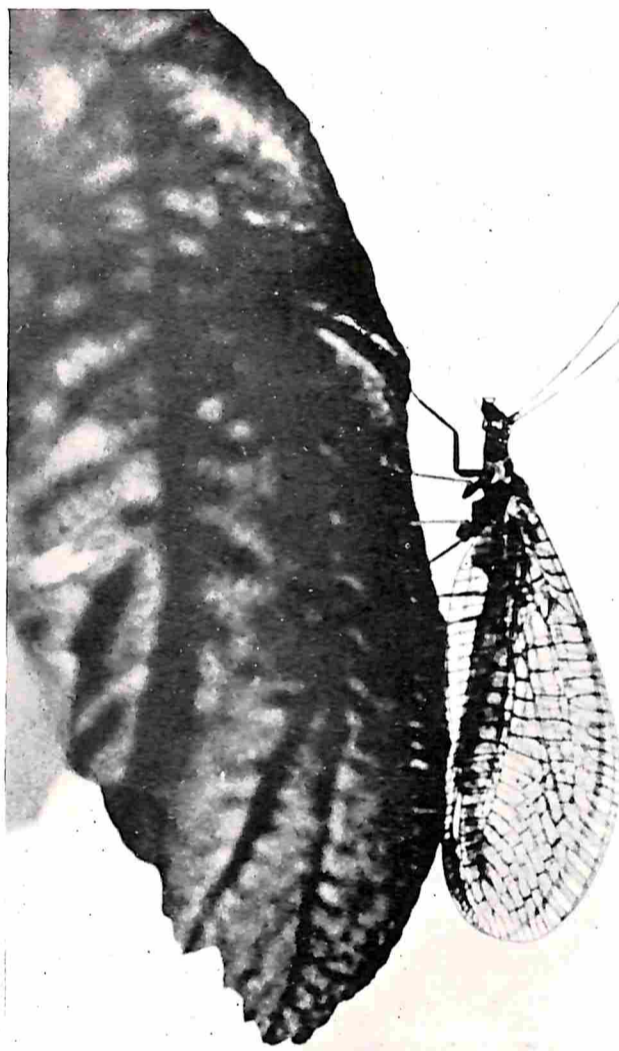
wel vanzelf, dat alleen een nauwkeurige kennis van den levensloop der te bestrijden dieren ons tot een doelmatig optreden in staat stelt. Juist bij de bladluizen, die dikwijls onder veranderde omstandigheden hun levenscyclus aanmerkelijk wijzigen, zal het in elk nieuw geval weer noodig zijn, den levensloop te bestudeeren. ☼ In ons land zijn het vooral de rozen, sla en sommige boonen, alsmede de appels (bloedluis!), die veel van bladluizen te lijden hebben, in Indië worden zij soms heel hinderlijk op tabak en suiker, terwijl andere cultures er ook geregeld, hoewel minder, van te lijden hebben. Bepaald katastrofaal is echter de bekende druifluis geworden, een uit Amerika afkomstige soort, die in de tweede helft der vorige eeuw een groot gedeelte van de Fransche wijnbergen heeft verwoest. Ook indirect kunnen bladluizen schadelijk worden en wel door het overbrengen van ziekten. Zoo is pas voor weinige jaren ontdekt, dat een der hinderlijkste aardappelziekten door bladluizen wordt overgebracht. ☼ Wat het optreden van bladluizen zoo gevaarlijk maakt, is het fabelachtige voortplantingsvermogen. Vooral de voortplanting door levende jongen gaat enorm snel in zijn werk. De meeste lezers zullen wel eens de astronomische getallen onder oogen hebben gehad, die verkregen worden als men de totale nakomelingschap van één enkele bladluis zou berekenen, aannemende, dat ieder exemplaar voldoende lang in leven bleef. ☼ De schade, die de bladluizen aan planten toebrengen, bestaat natuurlijk uit het onttrekken van sappen, waardoor de aangetaste deelen gaan kwijnen en verwelken. Het hatelijkste is daarbij nog, dat die dieren zoo oneconomisch met hun voedsel omspringen. Van de suikers, en daar is het in plantensap toch maar om te doen, verlaat een groot gedeelte het darmkanaal totaal onverteerd. Het gevolg daarvan is dan ook, dat de bladluizen voortdurend een suikerstroopje afgeven, dat bekend is onder den naam van honingdauw. Wanneer een boom flink met bladluizen bezet is, druipet die honingdauw van de bladeren en al komt het ook niet zóó ver, de bladeren raken toch heelemaal met dat kleverige goedje bedekt en dat is op zichzelf alweer een bron van narigheid; ten eerste raken de huidmondjes er door verstopt, wat ook al niet bevorderlijk is voor het welzijn van de plant en ten tweede is al die suiker een prachtige voedingsbodem voor schimmels, die er het hunne toe bijdragen de plant te bederven. ☼ Maar, wie er ook een hekel heeft aan de bladluizen en hun honingdauw, niet de mieren. Het is wel de moeite waard eens op te letten, hoe in de bladluiskolonies bijna altijd mieren rondscharrelen, die gretig de honingdauw oplikken. Meestal beperken zij zich er niet toe op te likken wat er al ligt, maar wenden zij zich ook tot de bladluizen met het vriendelijke verzoek nog wat van dat lekkers af te scheiden. Dat verzoek bestaat in een zachtjes

BLADLUISKOLONIE MET ZWEEFVLIEGLARVE

Foto K. O. Bartels uit „Belauschtes Leben“, Uitg. Verlag H. Bermühler, Berlijn

kloppen met hun sprieten op het achterlijf van den kleinen stroopfabrikant, die hierop gewoonlijk prompt reageert door een druppel van het gevraagde vocht te produceeren. Het heeft nogal lang geduurd voor men er achter was, dat de honingdauw de uitwerpselen van de bladluis zijn. Zij hebben n.l. doorgaans nabij de achterlijfspunt een paar korte overeind staande, buisachtige orgaantjes en nu meende men vroeger, dat het deze waren, die de verlangde vloeistof afscheidden, te meer, daar men meende waar te nemen, dat de mieren speciaal deze buisjes aanraakten. Wat nu eigenlijk precies de functie van die buisjes is, is niet heelemaal zeker, wel staat vast, dat het klierachtige orgaantjes zijn. ☼ Als je je melkvee zoo maar in het wild laat grazen en het daar telkens moet gaan opzoeken, heb je veel kans op moeilijkheden en zoo zijn er dan ook verschillende mierensoorten, die stallen voor hun bladluizen hebben ingericht. Het eenvoudigst is dat natuurlijk voor soorten, die op wortels leven. In dat geval leggen de mieren om de wortels heen kamers aan, waarin zij de bladluizen onderbrengen en hen zoo onder voortdurend toezicht houden. In de tropen komen zelfs mieren voor, die papieren stallen op de takken bouwen om de daarop levende bladluizen in veiligheid te brengen. ☼ De bladluizen, ook die welke niet zoo mooi zijn opgeborgen, maar in de vrije natuur door de mieren worden opgezocht, profiteren er zelf ook van. De voortdurende aanwezigheid van een aantal mieren vormt een heel efficiënte bewaking tegen allerlei roofinsecten en zoo varen beide partijen er wel bij. ☼ Toch hebben ook de bladluizen van vijanden te lijden en dat het wel erg moet zijn ook, blijkt duidelijk uit de omstandigheid, dat zij ondanks hun ontzagelijke vermenigvuldiging doorgaans toch binnen bepaalde perken blijven. De bladluisroovers zijn dan ten eerste de larven van een paar insecten, die zich in den volwassen toestand al bijzonder weinig rooverachtig voordoen en dat zijn de zweefvliegen en de gaasvliegen. De eerste dragen hun naam met eere, want zij behooren inderdaad tot de orde der vliegen en muggen en in het zweven zijn ze een

GAASVLIEG (VERGROOT)

Foto K. O. Bartels uit „Belauschtes Leben“, Uitg. Verlag H. Bermühler, Berlin

baas. Iedereen kent natuurlijk de insecten, die op mooie zomerdagen zoo aardig in de lucht kunnen stilstaan en dan telkens met een ruk een eind wegschieten. Die beweging gaat zoo snel, dat hij met het oog nauwelijks is te volgen. Veel van het beestje zien doe je zoo dan ook niet, maar af en toe gaat er wel eens een op een bloem zitten om wat honing te zuigen en wat er dan te zien komt, geeft geregeld aanleiding tot de determinatie: „een wesp”. Nu is dat toch zelfs voor een niet-insectenkenner wel wat al te bar, de eenige overeenkomst ligt in het dwarsgestreepte achterlijf. Maar met één oogopslag is toch te zien, dat van een „wespentaille” geen sprake is, dat zij maar één paar vleugels hebben en dat ook de goed ontwikkelde sprieten van een wesp niet zijn te vinden. Wij hebben heel wat soorten van zweefvliegen in ons land en de larven van al die kale dwarsgestreepten met een effen borststuk leven van bladluizen (er zijn ook ruigbehaarde soorten, maar daar komen we nog wel eens op terug). Op de foto is een van de gewoonste soorten te zien, die gekenmerkt is door het bezit van precies twee maal zoveel strepen als iedere andere soort heeft. De larven zijn week, elastische pootloze dieren, die naar voren toe dunner worden en zoo doorzichtig zijn, dat wij de rhythmische bewegingen van het langwerpige hart kunnen waarnemen. Op de tweede foto is

zoo'n larve te midden van zijn slachtoffers afgebeeld. De lichte streep midden over zijn rug stelt het hart voor. Die zweefvlieg-larven hebben in zoo'n bladluiskolonie een heerenleventje, zij hoeven maar om zich heen te grijpen om te kunnen eten. De prooi wordt heel grondig uitgeslurpt, tot de pootjes toe zuigen zij leeg. Geen wonder dan ook, dat de larve groeit als kool en al gauw in den poptoestand overgaat. In den vorm van de pop is die van de larve nog duidelijk te herkennen, wat op de afbeelding met de vlieg duidelijk is te zien. ☼ De gaasvliegen dragen hun naam minder terecht, want met de orde der vliegen hebben zij niets te maken, daar staan zij mijlen ver vandaan. Het zijn ook alweer van die dieren waarvoor je in de zomermaanden je best moet doen om ze niet te zien, zoo vol zitten alle struiken er soms mee. Wanneer we wat in zoo'n struik kloppen, vliegen er tientallen van die prachtige dieren op, maar zij gaan al gauw weer ergens zitten, want het zijn geen enthousiaste vliegers. Alles aan hen is groen, tot de aderen

van de groote vleugels toe. De wijfjes leggen hun eieren midden in bladluiskolonies en om te voorkomen, dat een verstrooide bladluis er per abuis zijn snuit in steekt of een andere larve ze oppeuzelt, worden op een langen steel bevestigd. Steel en eieren zijn ook al groen. De larven, die er uit komen, zijn heel andere dieren dan de zweefvlieg-larven, zij hebben flinke pooten en duidelijk zichtbare kaken, waar ze de bladluizen stevig mee vast grijpen. Enkele soorten bevestigen de uitgezogen huidjes als jachtpropheen op hun rug. ☼ Er is nog een derde insectengroep, die fel is op bladluizen en daar ook in den volwassen toestand nog heel wat van consumeert. Dat zijn de bekende lieveheersbeestjes, roovers waar wij, later, bij de schildluizen, nog wel eens op terug komen. ☼ Behalve onder de vervolgelingen van al die specifieke bladluisjagers, hebben de bladluizen ook erg vansluipwespjes te lijden, die zoo klein zijn, dat zij hun heele ontwikkeling in één bladluis kunnen doormaken. De daardoor aangetaste bladluizen zijn te herkennen aan hun blazig opgezwollen achterlijf. Zoo werken dan vele factokolonie wordt.

EEN MAN VAN EER (Slot van bladz. 459)

ZIJ geleek zoo op dat eerste meisje, dat ik heb gehad”, ging hij voort. „Ik wilde haar tegen de gravin beschermen. Zij is voor mij een kind geweest; ik zou haar geen kwaad kunnen doen. Nu kunt u haar terugnemen en...”. Zijn stem stakte. ☼ Plotseling wierp Merkle de deur open. „Pardon”, stamelde hij. „u zag er zoo vreeselijk uit, dat ik het beter vond mijn vrouw te roepen om zoo noodig een dokter voor u te halen, maar ik kon haar niet vinden en daarom heb ik de vrijheid genomen om het dochttertje van den kapitein van haar kamer boven te halen”. ☼ Ik hoorde vlugge stappen in de gang, ik keek op en daar in de deur stond Tavanya, schoon als de Moedermaagd, met de bruine vlechtten om het hoofd gewonden. ☼ Hoe vreemd loopen de draden des levens ineen!